

DEN EUROPEISKA INTEGRATIONEN OCH DEN FINSKA BROTTSLIGHETEN

AV KAUKO AROMAA

1 *Inledning*

Integrationsutvecklingen i Europa är i första hand en fråga om ekonomi. Integrationens möjliga eller sannolika konsekvenser för brottsligheten och brottslighetskontrollen har därför mycket sent börjat bli föremål för allmänna överväganden (jfr. Heidensohn & Farrell 1991). Integrationen kommer dock att ha många oönskade och oförutsedda effekter på brottsligheten och brottslighetskontrollen – på strukturen och mängden av brott, och på det, hur många och vilka slags människor som kommer att drabbas av brott och av repressiva (eller andra) kontrollåtgärder.

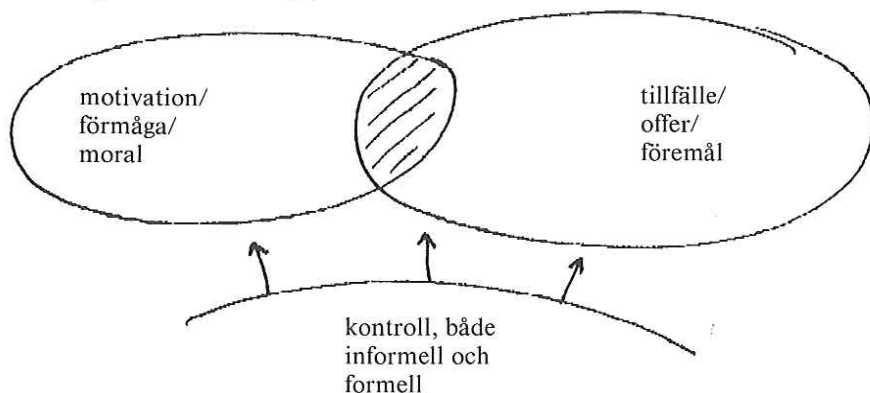
I detta anförande skall jag försöka skissera upp vissa sådana effekter för Finlands del. Några av de förutsedda förändringarna är sådana som kan återfinnas i andra europeiska länder, och i vår egen nordiska närhistoria. Andra förändringar är tillsynes sådana som förekommer bara i detta nu och bara i Finland.

En fråga måste ännu preciseras. Jag har här försökt tänka på integration i en rätt allmän betydelse, vilket är nödvändigt då det gäller finska förhållanden; analysen behöver då inte begränsas till EG-frågan fast denna förstås inte kan förbigås. Gahrtons (1990) analys av konsekvenserna av ett EG-medlemskap för Sveriges del torde vara relevant också för Finland. I vissa fall hänvisar jag också direkt till EG-medlemskapet eftersom Finland med stor sannolikhet kommer att ansluta sig snart. En paradoxal aspekt kan påpekas i detta sammanhang: Finland ligger ännu idag utanför EG, och de nya historiska förändringarna inom det baltiska och ryska området innebär att de finska gränserna nyligen i någon mån öppnats åt alla håll. Situationen kommer åter att förändras, när Finland blir EG-medlem: då förstärks gränserna mot utomstående nationer, för Finlands del alltså mot Ryssland och Baltikum. I detta hänseende är ett EG-medlemskap och en "allmän integration" motsatser, inte paralleller. Detta innebär, att diskussionen, på den nivå som jag försöker föra den, risikerar att bli schizofren. Men detta kan väl anses motsvara realiteten.

2 *Begreppsapparaten*

Eftersom jag här främst är intresserad av brottslighet som en del av vardagslivet, har jag valt att skissera vissa sociala förändringar som kan förväntas ske i Finland, som direkta eller indirekta konsekvenser av en kraftig och snabb integrationsutveckling.

I detta försök använder jag en enkel begreppsapparat som hjälpverktyg. Mot denna avser jag kort reflektera brottslighetsrelevanta aspekter av vissa sociala förändringar. Modellen är en framställning av brottslighetens logiska element och har likheter med Marcus Felsons analysverktyg (jfr. t. ex. Cohen & Felson 1979, Felson 1986, 1987). Den säger inget om brottsdefinitioner, dvs. den kan bara brukas inom en given brottsdefinition. Jag återkommer kort till definitionsfrågan som avslutning på detta anförande.

Figur 1. Brotts/brottsliga gärningars logiska element.

Enligt modellen kräver ett brott en motiverad och kompetent gärningsman, ett tillfälle/objekt/offer och en otillräcklig kontroll. Förändringar i dessa element kan förklara förändringar i brottsligheten.

Ser man tillbaka på förändringarna i vår brottslighetsbild kan vi t. ex. lägga märke till den stora tillväxten i förmögenhetsbrott under de senaste årtiondena. Då man försöker förklara denna tillväxt hänvisar man huvudsakligen till den enorma ökningen av brottsmöjligheter. Därmed behöver man inte ta upp frågan om befolkningens förändrade (till det värre, förstås) moraluppfattningar eller frågan om förändringar i kontrollelementet, vilka – speciellt i ett längre tidsperspektiv – torde ha något att göra med ovanstående brottslighetsutveckling.

De sociala förändringar som jag har skisserat i detta scenario har i varierande grad samband med alla tre element i modellen. Jag har på ett något godtyckligt sätt plockat fram sju olika förändringsdimensioner genom att "översätta" vissa drag av integrationsutvecklingen till en brottsrelevant terminologi.

3 Förändringsdimensionerna

Integration betyder i första hand fri rörlighet av arbetskraft och människor i övrigt mellan länder. I fallet EG är det uttryckligen fråga om detta. Men det

samma gäller, fastän idag i mindre omfattning, de övriga europeiska länderna. Denna utveckling har jag tolkat om till fem olika brottlighetsfrämjande dimensioner som huvudsakligen påverkas av integrationstrycket, fastän de nog redan finns här i embryonisk form. Dessa fem fenomen är (1) "hembaseffekten", (2) upplösningen av lokala nätverk som upprätthåller den informella sociala kontrollen, (3) förbättrade möjligheter för organisations- och organiserad brottslighet, (4) fenomenet "importerade", för lokalsamhället främmande brottsarter och brottstekniker, och (5) de brottsförändringar som uppstår när korten på brottsmarknaden delas om mellan den gamla lokala undre världen och den utanför stående undre världen som försöker tränga in på marknaden.

Därtill kommer en sjätte och en sjunde förändringsdimension som förefaller vara lokalt och tidsmässigt unika för dagens Finland. Även dessa kan dock förväntas accelerera med integrationsutvecklingen och EG-avtalet. De två dimensionerna är (6) urbaniseringsutvecklingen som nu tvångsmässigt accelereras genom EG-avtalen, och (7) en polariseringsutveckling inom den lokala befolkningens välfärd, som kan medföra ökad brottslighet.

Det är ingen hemlighet att alla dessa förändringsdimensioner pekar åt samma håll: alla representerar krafter som hellre främjar än bromsar ökningen av många typer av brottslighet.

3.1 Hembaseffekten

Finland är ännu i dag landet med det lägsta antalet invandrare i hela Europa. Invandrarna är också i allmänhet i relativt goda sociala positioner, fastän skillnaderna mellan olika invandrarnationaliteter är påfallande. Detta kommer att förändras relativt snabbt med en ökande invandrarström. Asylsökarna från olika länder (bl. a. kurder, somalier osv.) spelar här en underordnad roll; störst är tillströmningen från öst: de baltiska länderna och de västra delarna av Ryssland som nu – inte genom EG-utvecklingen men pga upphävandet av lokala restriktioner – har öppnats för emigration.

Enligt Magdalena Jaakkola (1991) var ca. 34 000 utländska medborgare bosatta i Finland i november 1991. Ännu på våren var antalet ca. 27 000, och för två år sedan 21 000. Den senaste siffran är fortfarande den minsta i Europa: 0,7 % av befolkningen. Den största ökningen kommer från f.d. sovjetiska områden. Därtill kommer en snabbt ökande ström av kortvariga gäster (som tidigare kom närmast från de nordiska grannländerna – oftast f.d. finska medborgare som flyttat till Sverige). De nya resenärerna – liksom de nya invandrarna – kommer till största delen från Baltikum och de västra ryska områden som ligger närmast.

Det har nyligen påvisats att invandrarna i Finland tillsvidare i genomsnitt har varit bättre socialt ställda än lokalbefolkningen. Över hälften av dem är bosatta

i huvudstadsregionen eller i närheten av denna. De nya invandrarna som inom en nära framtid kommer att prägla invandrabilden kan dock i något högre grad förutses likna "gastarbeiter"-fenomenet i t. ex. Västtyskland eller Sverige. Med ett ökande antal kommer också den geografiska koncentrationen långsamt att jämnas ut.

Oberoende av om invandrarnas egen brottslighetsnivå och -profil avviker från lokalbefolkningen eller inte (jfr. Albrecht 1991, som visar att detta inte så ofta är fallet, ifall relevanta bakgrundsvariabler kontrolleras) betyder en ökad invandring en kvalitativ förändring av brottslighetens förutsättningar i Finland. Utländska medborgare skapar nämligen "hembaser" för brottslighet: skydd och gömställen som är nyttiga för mobila kriminella företagare från invandrarnas f.d. hemländer. Hembaseneffekten är förstås nyttig också för andra nykomlingar, då dessa kan få stöd och vägledning av sina mer erfarna landsmän i det nya hemlandet. Men hembaserna är alltså samtidigt nyttiga för många brottsliga aktiviteter både som informationskällor och ställen för handledning i lokal-kännedom och som göm- och uppehållsställen där man undviker registrering och uppmärksamhet från lokala kontrollmyndigheters sida.

De sociala förutsättningarna för den mobila utländska brottslingen blir alltså bättre. Omständigheterna i Finland är sådana att också mindre systematiskt smuggeri och svartabörshandel med sprit och andra lämpliga varor gynnas (om spritmonopolen bryts och prisnivån på alkoholdrycker därigenom sänks förändras situationen förstås drastiskt, t. ex. försvinner spritlangningen).

Ett tidigare exempel på denna typ av företeelse finner man i 1950- och 60-talens Sverige med hundratusentals finska invandrare särskilt i stor- och industristadsområden. I mindre omfattning kan denna effekt skönjas för ett antal minoritetskulturer i de nordiska länderna (med Finland som undantag tillsvidare, då man har drivit en mycket restriktiv invandrapolitik). – Estniska kontakter har informerat mig om att en liknande företeelse tycks ligga bakom en del av den aktuella brottsökningen i de större baltiska städerna. Fastän denna argumentation är nationalistiskt färgad (jfr. Takala 1991), förefaller det dock rimligt att antaga, att en del av brottslighetsproblemen i Baltikum sammanhänger med att vissa brottslingar utnyttjar de sovjetiska medborgarnas rörelsefrihet och använder den ryska delbefolkningen i Baltikum, som hembaser. Egentligen har man i Baltikum tillsvidare jämförelsevis öppna gränser för sovjetiska medborgare, innan gränserna möjligtvis stängs. För Finland kommer dessa förändringar att medföra en ny situation i kvalitativ betydelse. På 1960-talet upplevdes det nästan som en välsignelse, att Sverige tog upp en mycket betydande del av offren för Finlands våldsamma strukturuomvandling. Senare fungerade Sverige och Danmark som mottagare av finska narkotikabrukare, vilket bidrog till att ge Finland den minsta narkotikamarknaden i

Europa. Allt detta vänds nu upp och ned: från att ha vant sig vid att kunna exportera sina problem av denna typ, får Finland nu smaka på hur det är att vara mottagarland.

Uttryckt med begreppen i figur 1, gäller denna förändring kontrollelementet (svagare formell kontroll, och en selektiv informell kontroll av utländska semi-professionella brottslingar) och tillfälleselementet (bättre operationsmöjligheter pga det ökade tillbudet på lokal handledning och lokala kontakter).

3.2 Försvagning av den informella sociala kontrollen

En ökad invandrings- och flyttningsaktivitet inom "Europas Förenta Stater" (vilken i Finland accelereras av en lokal angelägenhet: den våldsamma minskningen av lantbruksföretagare, en utveckling som behandlats närmare i punkt 3.6) kommer i någon mån att förändra också den finska brottslighetsbilden. Här kan man dra en parallell till USA där den andel av befolkningen som är bosatt på ett visst område bara en relativt kort period i allmänhet är mycket högre än i Finland. Detta medför att en ökande andel av befolkningen inte är lokalt integrerade och saknar kontakter till effektiva lokala kontrollnätverk, vilka ofta anses vara det mest betydelsefulla, till och med avgörande elementet för brottsfrekvensen inom en viss befolkningsgrupp. Om detta betyder en ökande anonymitet – som ju redan nu är mycket vanligt i vissa delar av storstäderna – kan det också medföra en ökad rädsla för brott. Anonymiseringen tillsammans med en ökande alkoholkonsumtion (jfr. Tigerstedt 1990) kan öka våldsbrotten och annan alkoholrelaterad kriminalitet. – Också våldshändelser riktade mot utlänningar – slagsmål, trakasserier, terrordåd – kommer sannolikt att öka snabbare än antalet nya utlänningar i befolkningen.

3.3 Fri rörlighet för kapital och varor

Den ekonomiska integrationen betyder också en ökad rörlighet för kapital och varor mellan länderna. För Finlands del främjar detta förstås möjligheterna för den typ av inhemsk och utländsk organisationsbrottslighet som bygger på internationella operationer. Den fria rörligheten för arbetskraft innebär också – i samband med en framskridande deregulering – en ökad mängd svartarbete och därtill anknutna organisationsbrott mot arbetslagstiftning och straffelagar. Som arbetskraft brukas då främst folk från fattigare länder; ryssar och balter är väl-representerade även här.

Redan idag är de strukturella förhållandena för organisationsbrottslighet goda. En ökad frihet i internationella ekonomiska transaktioner vidgar möjligheterna ytterligare. Ekonomiska transaktioner, i synnerhet sådana med deltagare från olika länder, är ofta så osynliga och komplicerade att de erbjuder och förmår att dölja många typer av olagliga operationer. På detta område re-

presenterar också brott mot EG-regler och -avtal ett nytt område av brotts- och kontrollproblem.

En annan utveckling är, att företagsverksamheten söker sig till de medlemsländer där villkoren är gynnsammast. Då kan en redan länge synlig utveckling accelereras; farlig eller miljöförstörande verksamhet flyttas till länder där regleringen är svagast och arbetskraftkostnaden lägst (eller också helt utanför de nya Europas Förenade Stater, om reglerna och övervakningen blir alltför stränga). För Finlands del betyder detta, att finska företag flyttar vissa aktiviteter utomlands. Om detta är brottsligt ur finsk synvinkel (t.ex. genom internationella avtal) eller i mottagarlandet (pga lokal lagstiftning) är en fråga som bara kan besvaras "in casu". I Finland kan en sådan utveckling innebära, att arbetskydds- och miljöbrottsligheten tillsynes minskar. För övrigt kommer miljöbrottsligheten, rent formellt sett, sannolikt att öka med EG-medlemskapet eftersom det finska miljöskyddet idag är jämförelsesvis dåligt och ineffektivt, i ett europeiskt perspektiv. EG-direktiven har definierats utgående från centraleuropeiska länder som har klart större miljöproblem än Finland och som därför har känt sig tvungna att kontrollera miljöförstörande verksamhet mer hårdhänt.

Dagens politiska program som främjar deregulering och privatisering av ekonomin (ett slags senfödd Thatcherism) kommer i ökande grad att ha oplanerade effekter på organisationsbrotten. Möjligheterna till organiserad brottslighet kring narkotika och annan smuggling, vapenhandel osv. kommer att förbättras. Det är dock svårt att försöka urskilja denna verksamhet från övriga organisationsbrott. Omständigheterna och den dåliga kontrollerbarheten gynnar båda på samma sätt.

Den förändrade penningmarknaden har skapat ökat spelrum för bedragare som profiterar på lånesvindlar och andra likartade aktiviteter. Detta är minsann ingen (direkt) integrationsfråga men ett nytt brottsfenomen. Sätillvida som svindlarna är utlänningar som opererar från utlandet och/eller arbetar med utländskt kapital sammanhänger denna innovation dock med integrationsfrågan.

Både inhemska och utländska företagare kan vara intresserade av dessa typer av affärsverksamhet (narkotika o. dyl.). Ur inhemsk synvinkel kan man skönja att recessionen efter den långa boomen på 1980-talet har skapat en relativt stor mängd av företagare som letar efter nya spekulationsmöjligheter då de gamla bubblorna har spruckit – pengar är svåra att få och räntenivån är hög. För utländska företagare representerar Finland fortfarande ett litet om inte helt ointressant marknadsområde. Den fortsatta recessionen och den omfattande arbetslösheten minskar å ena sidan köpkraften, men kan samtidigt minska befolkningens motivation att avstå från att experimentera med narkotika.

Ytterligare ett möjligt nytt fenomen som kan vara på väg – det finns enstaka

signaler på det (Keskusrikospoliisi 1992; Wie Dr. No, Der Spiegel 2/1992) – är import av utländska narkotikapengar som investeras i eller erbjuds som lån på förmånliga villkor till finländska företag. På så sätt blir penningtvätten (pengar från internationell narkotika- och vapenhandel) också en del av den finska brottsbilden. Parallellt med penningtvätten intränger dylikt kapital i den finska ekonomin. Internationella avtal har definierat sådan verksamhet som brottslig.

3.4. Importerade, främmande brottstyper och -tekniker

Narkotikamarknaden är ett klassiskt exempel på ”importerade” element. Den finska narkotikamarknaden är fortfarande den minsta i Europa, och den med de högsta priserna. Efterfrågan kan dock öka i och med att levnadsförhållandena för stora delar av befolkningen försämras (jfr. nedan punkt 3.7). Tillbudet kommer samtidigt att öka och priset att falla, i första hand genom ett ökat baltiskt och ryskt inflytande.

I detta sammanhang förtjänar det att påpekas, att det här redan länge har tillämpats en omvänd hembasteknik: finska brottslingar har pga passfriheten i Norden kunnat flytta över till Sverige och Danmark. Detta var till en början bra för Finland, men idag har vi ett antal finska narkotika- och liknande brottslingar som pga av know-how om grannländerna har förmått organisera t. ex. smuggling av narkotika från Holland och Danmark. Också dessa företagare kommer att utnyttja de nya förhållandena.

Övriga, marginella men eventuellt signifikanta exempel är de utländska ficktjuvar och penningväxlare som har upptäckts i Finland under senare år. Sådana brottslingar och skojare har s. a. s. kommit till jungfrulig mark och kan fortsätta som pionjärer till deras effektiva och profitabla tekniker blir tillräckligt kända, och lokalbefolkningen bättre förstår att värja sig. En annan brottstyp som bara väntar på sina, lokala eller främmande utövare, är bostadsinbrotten som är ovanliga i Finland – skydds-, lås- och alarmutrustningen är likaså på en mycket låg nivå. Finland har dock en relativt outvecklad marknad för den typ av varor som bostadsinbrotten alstrar. Detta håller kanske på att förändras i och med den ekonomiska recessionen och den pågående blandningen av den lokala ekonomin med den baltiska och ryska ekonomin, som gynnar marknaden för förbrukade varor.

Jag har ytterligare två exempel på importerade företeelser, marginella men åter mycket intressanta som signaler på kvalitativa innovationer. Det ene är bankrån, där utländska sakkunniga har utnyttjat de lokala särdragen. Det andra är importen av en helt ny, i dagens Finland obekant aktivitet, nämligen utpressning av skyddspengar av lokala småföretagare.

Det är enkelt att råna en finsk bank pga säkerhetsreglerna som förbjuder motstånd för att undvika personskador. I vissa enstaka fall har det visat sig att

utländska bankrånare har kommit till Finland för detta ändamål och att de har använt metoder som inhemska bankrånare ansett vara obehövliga. Nu har också de inhemska gärningsmännen vaknat upp (möjligtvis pga att utlänningarna visat vägen?). Det skall dock nämnas här att bank- och postrånen fortfarande nästan helt är i finska händer (se även punkt 3.7 nedan).

Utpressningen av skyddspengar av lokala småföretagare är en äkta kvalitativ innovation, eftersom just denna brottsform tycks ha varit obekant i den finska närhistorien. Under de senaste månaderna har det rapporterats om flera fall där ryska eller estniska operatörer har försökt pressa lokala småbutiksinnehavare på skyddspengar i en stil som finnarna känner enbart från brottlitteratur och -film. Den lokala polisen har ännu inte kommit med utlåtanden om hur man kommer att handskas med denna innovation.

3.5 Sammanstötningar inom den undre världen

Baltiska och ryska företagare utkonkurrerar med lätthet sina finska motparter på vissa, helt eller delvis olagliga verksamhetsområden. Vardagliga exempel på detta är den illegala sprithandeln och könshandeln – prostitution är ej kriminaliserad i Finland, men organisering av densamma är det nog. Också annan gatu- eller direkthandel med smugglade varor hör hit. Finska medlemmar av den undre världen är delvis med i verksamheten som rådgivare och organisatörer. Detta kan tyda på en fredlig integration av den baltiska och ryska undre världen på finska villkor, men med ökande kontakter och växande hembaser kommer balterna och ryssarna inte att nöja sig med detta – att finnarna profiterar på deras okunnighet. En del har redan från början opererat på egen hand, utan finska rådgivare och organisatörer.

3.6 Den fortsatta urbaniseringen

Urbaniseringsutvecklingen medför i och för sig en brottsökning. Denna slutsats kan man dra på flera grunder. Den stöds också av empiriska jämförelser (se van Dijk et al. 1990). Finland befinner sig mitt i en fortsatt urbanisering. Ökningen av olika typer av traditionell brottslighet kommer därför att fortsätta även utan en integrationsutveckling. Men integrationen innebär en ytterligare accelerering av denna utveckling: antalet jordbruksföretagare kommer snabbt att minska, enligt den skarpaste prognosen från dagens 129 000 till 40 000 om några år. För finska förhållanden skulle även en hälften så stor minskning innebära en icke obetydlig förändring.

3.7 Befolkningens polarisering

Det är möjligt att befolkningen i allt högre grad kommer att polariseras i två grupper: de som har det relativt gott ställt och de som har det relativt dåligt.

Polariseringsrisken har ett samband med två olika faktorer. Den ena är recessionen och den därmed sammanhängande sänkningen av levnadsstandarden (bl. a. efter att sovjethandeln försvann). Samtidigt kommer integrationen, genom konkurrens och internationella avtal på sikt att sänka den höga pris- och inkomstnivån, som bl. a. skapats av ovanligt breda och starka karteller och en utsugning av sovjetisk ekonomi (för en lång period efter andra världskriget möjliggjord av det kalla kriget och GATT-avtalet), men också av en hejdlös utsugning av naturen. Denna utveckling skapar en permanent hög arbetslöshet, som förstärker polariseringsutvecklingen och proletariseringen av befolkningen. Den sociala tryggheten kommer också att försämrats.

De traditionella brottslighetsformerna kommer att öka som en konsekvens av de försämrade levnadsvillkoren. Idag förefaller Finland att gå mot en framtid med en långvarig nedgång i levnadsstandarden, och omfattande ekonomiska svårigheter för en stor del av befolkningen. Samtidigt håller man på att skära ner det hittills relativt goda socialskyddet, något som ytterligare kommer att skärpa polariseringseffekten.

Förändringen i levnadsförhållandena blir, åtminstone till en början, ”översatt” till brott som har en gemensam nämnare: man kan förtjäna pengar på dem. Det kan vara stölder, eller försäkringsbedrägerier, bankkortsbedrägerier, konkursbrott – som kan begås av vanligt folk i en situation med ökad brottslighetsmotivation. Även bankrånen verkar genomgå en dramatisk förändring i landet: under den senaste tiden har man upptäckt flera rånare som inte har haft en kriminell (fängelse-) bakgrund men som råkat i ett katastrofalt ekonomiskt läge. Den typen av bankrånare var okända ännu för ett par år sedan.

4 Konsekvenser av brottslighetsförändringarna

De förändringar i brottsligheten som jag har tagit upp i detta scenario är inte dramatiska. Vad som förorsakar bekymmer (förutsatt att den närmaste framtiden inte medför våldsamma omvälvningar) är inte så mycket dessa rätt marginella och långsamma förändringar utan frågan huruvida myndigheterna och de politiska beslutsfattarna förmår att upprätthålla ett nyktert förhållande till förändringarna i brottsligheten.

Polisens verksamhet behöver otvivelaktigt anpassas till de förändrade förhållandena:

– då de nationella gränserna i vissa hänseenden upphävs och de yttre gränserna förstärks, måste de nationella polisstyrkorna också förstärka samarbetet med polisen i andra länder i området. Likaså ställer svårlösta kompetens- och samarbetsfrågor mellan olika nationella polisstyrkor och den övernationella polisen (Europol) stora krav på den nationella polisverksamheten (jfr. Rikspolisstyrelsen 1990).

– då den informella kontrollen kan förväntas fortsätta att försvagas, ställer också detta nya krav på polisverksamheten. Samtidigt kommer marknaden för privata säkerhetstjänster att växa snabbt – arbets- och ansvarsfördelningen mellan dem och polisen blir en akut fråga som man tillsvidare inte har behövt behandla ordentligt och offentligt.

– då den traditionella kontrollen av brottsligheten med andra ord kommer att råka i en försvårad situation, blir det kanske mest lovande (jfr. Takala 1991) åtgärdsområdet den i Finland i systematisk mening nästan helt försummade brottslighetspreventionen som utvecklats en hel del i flera europeiska länder (t. ex. Holland, England; se bl. a. van Dijk & de Waard 1991; Graham 1990) särskilt under 1980-talet. Polisen kommer, kanske med hjälp av ny lagstiftning som förordar en större satsning på förebyggande verksamhet, att öka sin egen forskning och experimentering gällande preventiva åtgärder – om minskningen i de offentliga utgifterna inte förhindrar denna nödvändiga kursändring. Som närliggande exempel på en sådan kursändring kan vi ta den norska polisen där man håller på att omskola hela poliskåren i syfte att få denna att aktivt tillämpa förebyggandeperspektivet i det vardagliga polisarbetet. Eftersom de flesta brott förblir oregistrerade eller ouppklarade, är det knappast något tvivel om att systematiska ansträngningar i förebyggande syfte kan ha lika stor betydelse för brottsbilden som de sedvanliga arbetssätten – som något tillspetsat kan beskrivas som repression och resocialisering av kända förbrytare.

Om de förväntade sociala förändringarna, med sina konsekvenser för brottsligheten, drabbar ett samhälle som är oförberett, är sannolikheten att dessa möts med massiv repression stor. Andra tillvägagångssätt kräver nämligen en omfattande och tidskrävande anpassning som inte är möjlig att genomföra omgående.

Detta betyder att jag här visualiserar en framtid med ökande repressiv kriminalpolitik. De allmänna ideologiska förutsättningarna för en sådan tendens är också goda. Man har vid flera tillfällen kunnat lägga märke till att kontrollklimatet blir hårdare i ekonomiskt svåra tider, och mjukare i bättre tider. Goda tider kännetecknas av positiva attityder till integrerings- och rehabiliteringsprogram för marginaliserade människor, brottslingar, och andra ”problempopulationer” som invandrare och asylsökare samt lokala sociala minoriteter. Dåliga tider hotar i första hand resurser som kan brukas till integration.

En snabb social förändring går ofta hand i hand med en otrygghetskänsla i befolkningen. Och rädslan kommer typiskt till synes i krav på en effektivare polis och mera repression. En sådan klimatförändring skapar även en större efterfrågan på privata säkerhetstjänster, som är tillgängliga för de resursstarka. Denna utveckling riktar i ökande grad brottsriskerna mot de fattigare delarna av befolkningen, och mot individer hellre än organisationer.

En krympande (offentlig) ekonomi betyder också, att det blir knappa tider på området för brottslighetskontroll. Nya eller experimentella tillvägagångssätt förlorar sina resurser, planerings- och forskningsverksamhet förlamas; sådant är lyx i hårda tider.

De gamla, traditionella elementen i kontrollsystemet är inte lika flexibla och därför inte lika sårbara inför snabba insparningsorder. Innovativ verksamhet, planering, forsknings- och utvecklingsverksamhet bygger däremot ofta på en typ av finansiering som är lättare att inskränka vid behov. Det korta tidsperspektivet i politiskt beslutsfattande främjar detta paradoxala sakläge: insparningarna koncentreras till moment där de kan förverkligas utan fördröjelser. Insparningar som kanske kan förväntas efter flera års utvecklingsarbete är i en sådan situation oattraktiva.

Förändringarna i brottsligheten och de tendenser som jag har skisserat upp här torde i verkligheten och åtminstone till en början vara marginella och långsamma. De representerar dock verkliga och allvarliga innovationer, om än i första hand på nivån för de subjektiva uppfattningarna om brottslighetsproblemet. Dessa är dock inte att underskatta – det är på denna nivå de kriminalpolitiska besluten fattas (jfr. Törnudd 1990). Våra beslutsfattande organ kan knappast förväntas möta dessa problem utan allvarliga misstag. Den låga medvetenheten om problemen lovar inte särskilt eleganta lösningar.

5 En slutreflexion

Det kan verka konstigt att jag inte har skisserat utvecklingstendenser som kanske skulle påverka brottsligheten på ett omvänt sätt. Vissa forskare har ju t. ex. för Italiens del hävdad att sammansmältningen med den europeiska varu- och arbetsmarknaden kunde minska dagens goda förutsättningar för den italienska organiserade brottsligheten.

En dylik tankegång är svår att applicera på finska förhållanden. Det finns dock en viktig faktor som också har brottslighetsminskande effekter: recessionen. I den mån den minskar antalet brottsobjekt och -tillfällen och främjar en allmän övervakningstendens, påverkas egendomsbrotten. Om den minskar antalet kredit- och bankkort som under 1980-talet översvämmade landet, påverkas bedrägerierna. Om den påverkar alkoholbruket, påverkas misshandelsbrotten. Om – och när – den påverkar Finlands allmänna attraktivitet som invandringsmål, påverkas invandringen. Med sin avvärijande, även xenofobiska kultur och sitt otrevliga klimat förblir Finland ett relativt oattraktivt mål för invandrarkandidater från många västeuropeiska länder. Samtidigt är dock levnadsnivån i landet jämförelsesvis hög. Finland förblir därför ytterst attraktivt för folk från de baltiska och nordvästryska områden som idag lever under ett ständigt ekonomiskt katastrofhot.

6 *Frågan om brottsdefinitionerna*

Klara fall av nykriminalisering utgör nya brott som skapas av EG-regulativen och liknande avtal. Exemplet med penningtvätt passar också in här. Dessa typer av nykriminalisering faller under området för ekonomisk eller organisationsbrottslighet och har knappast direkta synbara effekter på vardagslivet. De tjänar dock, i likhet med narkotika- och organiserad brottslighet, typiskt som argument för ökade specialfullmakter för kontrollorganen. Sådana specialfullmakter kan man igen misstänka att också bli använda mot andra befolkningsgrupper och brott än dem som det ursprungliga argumentet gällde.

För övrigt, eftersom Finland kommer att befinna sig i ett i flera hänseenden nytt socialt läge inom kort, kunde man också förvänta andra nya kriminaliseringskrav. Kriminaliseringstrycket torde vara hårdast mot företeelser som upplevs vara särskilt "kulturfrämmande"; här behöver man bara åter påminna om narkotikakriminaliseringarna i de nordiska länderna. Å andra sidan torde det med integrationen komma nya krav om ännu enhetligare strafflagstiftning och brottslighetskontroll – dvs harmoniserad med centraleuropeiska uppfattningar. I enlighet med "amerikaniseringsscenarioet" borde detta relativt snabbt medföra vissa allmänna omdefinieringar av vad som uppfattas som de viktigaste "brottslighetsproblemen" även i vår strafflagstiftning. Detta tryck kommer att skapas särskilt genom det nya polissamarbetet vars allmänna ramar likaså kan förväntas bli modifierade utgående från nordamerikansk förebild. Men detta är redan en annan historia.

Adress: Forskningschef Kauko Aromaa
Rättspolitiska forskningsinstitutet
PB 35
SF-00931 Helsingfors, Finland

Hänvisningar

- Albrecht, Hans-Jörg: Ethnic minorities. Crime and criminal justice in Europe. I Heidensohn, Frances & Martin Farrell (Ed.): Crime in Europe. London and New York: Routledge, 1991.
- Cohen, Lawrence E. & Marcus Felson: Social change and crime rate trends: a routine activity approach. American Sociological Review 1979, Vol. 44 (August): 588–608.
- van Dijk, Jan J. M., Pat Mayhew & Martin Killias: Experiences of crime across the world. Key findings from the 1989 International Crime Survey. Deventer-Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1990.
- van Dijk, Jan & Jaap de Waard: A Two-Dimensional Typology of Crime Prevention Projects; with a Bibliography. Criminal Justice Abstracts, Vol. 23 (2, September 1991), 483–503.

- Felson, Marcus: Linking Criminal Choices, Routine Activities, Informal Control, and Criminal Outcomes. I Cornish, Derek B. & Ronald V. Clarke (Ed.): *The Reasoning Criminal. Rational Choice Perspectives on Offending*. New York, Berlin, Heidelberg, Tokyo: Springer-Verlag, 1986, 119–128.
- Felson, Marcus: Routine activities and crime prevention in the developing metropolis. *Criminology*, 25 (November) 1987.
- Gahrton, Per: I stället för EG. Stockholm: Ordfronts förlag, 1990.
- Graham, John: *Crime Prevention Strategies in Europe and North America*. HEUNI – Helsinki Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. No. 18. Helsinki, Finland, 1990.
- Heidensohn, Frances & Martin Farrell (eds.): *Crime in Europe*. London and New York: Routledge, 1991.
- Jaakkola, Magdalena: Suomen ulkomaalaiset. Perhe, työ ja tulot. Työministeriö: työpoliittisia tutkimuksia. Helsinki: VAPK-kustannus, 1991.
- Keskusrikospoliisin vuosikertomus 1991. (Centralkriminalpolisens årsberättelse 1991). Helsinki, 1992.
- Rikspolisstyrelsen: Europeiskt polissamarbete efter 1992. Stockholm: Rikspolisstyrelsen, 1990.
- Takala, Hannu: Rikollisuus ja kansainvälistyvä Suomi. *Uusi Kriminaalihuolto*, 8 (3), 1991, 4–9.
- Tigerstedt, Christoffer (red.): EG, Alkohol och Norden. NAD-publikation nr. 19. Helsingfors: Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning (NAD), 1990.
- Törnudd, Patrik: En otacksam uppgift. I Wiklund, Gunilla (red.): *Nordiska kriminologer om 90-talets kriminalpolitik*. Stockholm: Sober Förlags AB, 1990.
- Wie Dr. No. *Der Spiegel* 2/1992, s. 125–126.